

12. Яворська Т.В. Розроблення державної системи економічної безпеки страхових підприємницьких структур в Україні / Т.В. Яворська // Бізнес Інформ. – 2013. – № 3. – С. 30–35.
13. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141.
14. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>.
15. Про основи національної безпеки України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
16. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.
17. Проект Стратегії національної безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/proekt_strateg.pdf.
18. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.
19. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
20. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
21. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
22. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
23. Про Національний банк України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

УДК 336.71

Коваленко В.В.*доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету***Коренева О.Г.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОЗИК

Стаття присвячена визначенню місця управління ризиком забезпечення у проведенні кредитної діяльності банків. Проведено аналіз сучасного стану ринку кредитування. Обґрунтовано основні напрями удосконалення роботи з управління забезпеченням банківських позик.

Ключові слова: банківська установа, кредит, застава, забезпечення банківських позик, ризик забезпечення.

Коваленко В.В., Коренева О.Г. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ РИСКОМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БАНКОВСКИХ ССУД

Статья посвящена определению места управления риском обеспечения в проведении кредитной деятельности банков. Проведен анализ современного состояния рынка кредитования. Обоснованы основные направления усовершенствования работы из управления обеспечением банковских ссуд.

Ключевые слова: банковское учреждение, кредит, залог, обеспечение банковских ссуд, риск обеспечения.

Kovalenko V.V., Koreneva O.G. METHODOICAL APPROACHES TO RISK MANAGEMENT OF ENSURING BANK LOANS

The article is devoted to defining the place of risk management ensuring in lending activities of banks. The analysis of the current state of credit market is carried out. The basic directions of improving management of ensuring bank loans are substantiated.

Keywords: banking institution, loan, pledge, bank loans ensuring, risk of ensuring.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми та тенденції розвитку банківських операцій з кредитування пов'язані з високим ризиком неповернення виданих позичок. Зазначене викликано спадом економічного зростання в Україні, трендовим зниженням кредитоспроможності нефінансових корпорацій та домашніх господарств, процентною політикою банків, підвищенням нормативних вимог до процесу кредитування.

У таких умовах актуальним питанням виступає якісна оцінка забезпечення банківських позик та управління ризиком, який виникає під час прийняття об'єктів забезпечення.

Сам по собі процес кредитування пов'язаний з поняттям «кредитний ризик», у зв'язку з чим головним завданням банків при розміщенні коштів у

кредитні операції виступає оцінка та мінімізація кредитного ризику. Головним принципом, яким повинен керуватися кожен банк у власній кредитній діяльності – це максимізація доходів при мінімізації кредитних ризиків.

Актуальність обраної теми обґрунтовується тим, що управління ризиком забезпечення банківських позик повинно здійснюватися таким чином, щоб досягти найвищої дохідності з дотриманням усіх нормативних вимог Національного банку України. Для досягнення цієї мети банки повинні мати сучасні методи оцінки ризику, своєчасно і достовірно ідентифікувати їх, а також методи регулювання, завдяки яким мати можливість утримувати ризик на прийнятному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження щодо управління кредитним ризиком та досягнення дохідності проведених кредитних операцій викладено в наукових працях В. Галасюка [1], А. Дамодарана [2], О. Зверькова [3], Л.В. Кузнецової [4], В.В. Коваленко [5], В. Лагутина [6], Г. Харрісона [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, віддаючи належне наявним теоретичним та методичним розробкам, варто зазначити, що залишається недостатньо дослідженою, дискусійною і вимагає подальшої розробки та наукового осмислення низка теоретико-методологічних і практичних проблем, пов'язаних із управлінням ризиком забезпечення банківських позик банківських послуг для досягнення дохідності кредитних операцій та мінімізації кредитного ризику.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблем управління ризиком забезпечення банківських позик.

Вклад основного матеріалу дослідження. З теорії і практики банківського кредитування відомо, що жоден кредит не буде виданий банком без наявності яких-небудь гарантій повернення, доповнюючих фінансову здатність банку обслуговувати кредит.

Кількісна та якісна оцінка кредитного ризику базується на постулатах, які викладені у Положенні про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [8]. Відповідно до даного положення, Класифікація кредитних операцій за категоріями якості здійснюється банком на підставі оцінки фінансового стану боржника та стану обслуговування боргу боржником, а також із урахуванням виду та умов таких операцій.

Оцінка ризику за кредитними операціями може здійснюватись на індивідуальній основі та за групою фінансових активів.

Застава є прийнятним забезпеченням за одночасного дотримання таких умов: договором застави визначено право банку здійснити реалізацію застави або взяти її у власність у разі невиконання боржником зобов'язань за договором про надання кредиту/банкрутства боржника; застава оцінена не вище ринкової (справедливої) вартості, яка має забезпечувати можливість продажу застави сторонньому покупцеві; перегляд банком вартості предметів застави з урахуванням зміни кон'юнктури ринку та стану їх збереження здійснюється не рідше одного разу на дванадцять місяців для нерухомості, обладнання та транспортних засобів, одного разу на шість місяців – для іншого майна; наявність у банку документів, що свідчать про обтяження забезпечення на користь банку у відповідному реєстрі згідно з вимогами законодавства України.

Прийнятне забезпечення залежно від рівня ліквідності поділяється на чотири групи:

Група забезпечення	Коефіцієнт ліквідності
I	1,0
II	0,8
III	0,6
IV	0,4

Банк під час розрахунку резерву враховує вартість забезпечення у вигляді застави майна за умови,

що договором застави передбачена можливість набуття банком права власності на предмет застави, наданий заставодавцем, у разі порушення виконання боржником умов, визначених договором про надання кредиту.

Банк під час розрахунку резерву враховує вартість застави, яка є забезпеченням за двома (або більше) кредитними операціями, у тому числі за договорами наступної застави, якщо першочергове право вимоги на предмет застави як заставодержателю належить банку, у частині, пропорційній розміру заборгованості за кожною кредитною операцією (за умови відсутності прострочення погашення боргу за ними).

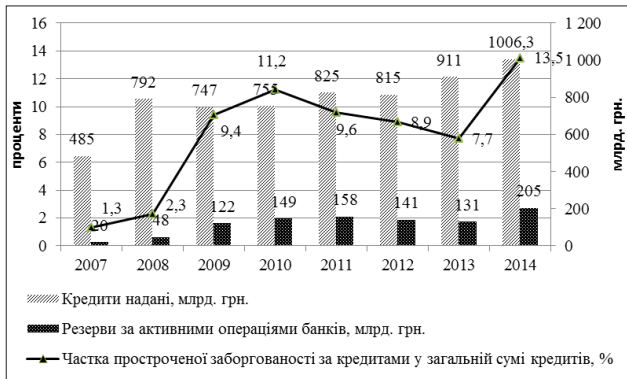
Під час розрахунку резерву використовується ринкова (справедлива) вартість забезпечення у вигляді застави нерухомого майна, транспортних засобів, товарів в обороті або в переробці, майнових прав на нерухоме майно, виходячи з оцінки такого майна, проведеної суб'єктом оціночної діяльності або сертифікованим оцінювачем майна – працівником банку, які не є пов'язаними з банком особами (афілійованими, спорідненими, асоційованими), відповідно до законодавства України.

Встановлена періодичність перевірки наявності та стану майна, а саме: нерухомого майна та цілісного майнового комплексу – не рідше одного разу на дванадцять місяців; товарів в обороті або в переробці – не рідше одного разу на три місяці; майнових прав на одержання грошових коштів (виручки) за укладеними договорами про продаж товарів/проведення робіт/надання послуг – не рідше одного разу на місяць; іншого майна/майнових прав – не рідше одного разу на шість місяців.

Нормативно-правовими актами визначені умови, за яких вартість забезпечення не враховується під час розрахунку резерву за кредитними операціями, а саме: кредитну операцію, забезпечення за якою належить до I групи ліквідності, віднесено до V (найнижчої) категорії якості більше трьох місяців; кредитну операцію, забезпечення за якою належить до II–IV груп ліквідності, віднесено до V (найнижчої) категорії якості більше року; предметом застави є акції, що емітовані банком-кредитором; відсутність у банку документів, що свідчать про реєстрацію обтяження на предмет застави на користь банку; право банку-кредитора на звернення стягнення на предмет застави оскаржується в суді; щодо заставодавця (боржника/майнового поручителя) порушено справу про банкрутство або його визнано банкрутом у встановленому законодавством України порядку; банк не здійснює перевірки стану забезпечення або не має документів, що підтверджують наявність і поточний стан забезпечення; банк не виконує інших вимог щодо забезпечення.

Якщо проаналізувати динаміку обсягів наданих кредитів, темпів зростання простроченої кредитної заборгованості та сформованих резервів під кредитні операції (рис. 1) можна зробити висновок про те, що обсяг простроченої заборгованості кожен рік зростає. Так, станом на 01.01.2015 р. частка простроченої заборгованості у сукупному обсязі наданих кредитів склала 13,5%, що за досліджуваний період є максимальною величиною.

Таким чином, кредитний ризик різноманітний, він пов'язаний з негативними тенденціями у бізнесі позичальника, контрагента за угодою, у ринковому середовищі, з порушенням та невиконанням боржником власних зобов'язань.

Рис. 1. Динаміка наданих кредитів, сформованих резервів та частки простроченої заборгованості за період з 2007 по 2014 рр.

Джерело: розраховано автором з використанням матеріалу [9]

На сьогодні можна засумніватися у правильності вибору форми забезпечення повернення кредитів банком, оскільки забезпечення гарантіями і поручительством є найменш якісним через можливий дефолт гаранта або поручителя. Проте, як відомо, ряд банківських продуктів, особливо пов'язаних із скорингом, не має на увазі наявності заставного забезпечення, оскільки утрудняють їх реалізацію через знижений попит з боку певної категорії населення. Але в банківській практиці України саме записка як спосіб забезпечення кредиту є одним з найпоширеніших. Переваги та недоліки заставної форми забезпечення представлені у таблиці 1.

Як зазначено у таблиці 1, забезпечення банківських позик має недоліки, найбільш значущий з яких є ризик забезпечення, який включає певну сукупність ризиків, що вимагають постійного контролю, інакше банк не зможе використовувати забезпечення для покриття збитків у разі потреби.

До ризиків забезпечення банківських позик віднесемо:

- ризик знецінення застави, пов'язаний з можливою зміною ринкової вартості предмета застави впродовж терміну дії договору. Зміна ринкової вартості може привести до того, що у разі потреби після

реалізації предмета застави банк не зможе компенсувати свої збитки в повному обсязі;

- ризик втрати або ушкодження предмета застави, пов'язаний відповідно з повною втратою предмета застави або з частковою втратою ним своїх властивостей, що також призводить до зниження ринкової вартості об'єкту застави або до повної його втрати;

- правовий ризик, пов'язаний з можливими порушеннями законодавства недобросовісними заставодавцями;

- ризик неліквідності забезпечення, має на увазі можливу втрату предметом застави своєї ліквідності впродовж дії договору;

- ризик неправильної оцінки предмета застави, може виникати у разі відсутності достатньої кількості інформації про його предмет, низькій кваліфікації співробітників, що проводять оцінку, або при здійсненні співробітниками посадового злочину;

- ризик, пов'язаний з низькою кваліфікацією співробітників, може виникати на усіх етапах банківського кредитування під заставу майна. Результатом може стати як вже згадана завищена оцінка предмета застави, так і недійсність угоди або отримання недостовірної інформації (у разі неякісної перевірки документів, що надаються заставодавцем);

- ризик, пов'язаний з недостатнім досвідом роботи з банківською заставою, узагальнює в собі усі попередні види ризиків, оскільки вони можуть бути наслідком недостатнього досвіду. Цей ризик обумовлений відносно недавнім входженням в практику банківської діяльності операцій застави (особливо застави нерухомості), а також пов'язаний з появою нових банків, що не мають практики в цій галузі, і нових банківських кредитних послуг.

Для формування основних методичних аспектів управління ризиком забезпечення банківських позик, за необхідне автори вважають визначитися з ключовими їх аспектами. Процес управління ризиком забезпечення банківських позик повинен включати наступні напрями: моніторинг заставного майна за певною періодичністю для кожного конкретного виду майна; постійна переоцінка заставного майна; диверсифікація предмета застави; юридичний супровід, а також експертиза майна; перевірка з боку служби безпеки на предмет несприятливої кредитної

Таблиця 1

Переваги та недоліки заставної форми забезпечення банківських позик

№ пор.	Переваги	Недоліки
1.	дозволяє забезпечити наявність і збереження майна на той час, коли боржник доведеться розраховуватися з кредитором за отриманий кредит	застава не може бути реалізована відразу після дефолту позичальника, оскільки звернення стягнення на предмет застави здійснюється тільки за рішенням суду
2.	забезпечує кредиторів можливість задовольнити свої вимоги за рахунок предмета записки	оскільки неплатниками кредитів зазвичай виступають організації, що мають борги до бюджету і позабюджетні фонди, тому, як правило, першими, хто отримує відшкодування від проданого, у тому числі і заставного майна, виступають саме вони, а не банки-кредитори
3.	реальна небезпека втратити майно є добрим стимулом для боржника виконати свої зобов'язання належним чином	майно може передаватися в заставу неодноразово, і кожен наступний кредитор-заставодержатель не знає про те, що його зобов'язання забезпечується заставою майна, вже раніше закладеного договором про заставу, що негативно позначається на погашенні боргу банком
4.	дефолт позичальника не відображається на вартості заставного майна, що дозволяє кредиторам реалізувати його і покрити свої збитки	предмети записки можуть втрачати свою ліквідність у зв'язку із зміною кон'юнктури ринку
5.	наявність цінного і високоліквідного майна дозволяє позичальникам в деяких випадках отримати кредит навіть при негативній кредитній історії	нерухомість може втрачати ринкову вартість при настанні деяких подій, що змушує банки вимагати від позичальника збільшення вартості застави. Часто позичальники не можуть цього зробити, в результаті банк вимагає повернути кредит, що також є неможливим для позичальника

Систематизовано авторами з використанням матеріалів [4; 5; 11; 12]

історії, поточної заборгованості і повторної застави майна; страхування, причому бажано в страховій компанії банку; підвищення кваліфікації співробітників заставного підрозділу.

З усіх методів управління лише моніторинг слід розглянути окремо, оскільки цей підхід має певні наукові і практичні недоопрацювання.

Моніторинг застави – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення контролю за кількісними, якісними і вартісними параметрами предмету застави, його правовою приналежністю, умовами зберігання і змісту [12].

Авторами обґрунтовано необхідність моніторингу, яка полягає в тому, що фахівці банку повинні заздалегідь сформулювати ряд заходів захисту власних інтересів. Тому залежно від результатів моніторингу можливі декілька варіантів управління забезпеченням банківських позик: поповнення предметів застави до необхідного рівня забезпеченості кредиту при зменшенні вартості заставного майна; вивільнення частини заставного майна пропорційно погашенню позичальником зобов'язань; корегування заставної вартості.

Висновки з даного дослідження. Управління ризиком забезпечення банківських позик в першу чергу пов'язано з процесом підвищення ефективності кредитування. До таких заходів на сучасному розвитку банків слід віднести: обмеження вартості залучених депозитів в іноземній валюті для здешевлення кредитних ресурсів; проводити реструктуризацію раніше виданих позик на добровільній основі; розробити механізм реструктуризації заборгованості за іпотечними кредитами (відстрочення платежів за кредитами та/або зупинення нарахування відсотків за ними), наданими позичальникам Донецького та Луганського регіонів, та рефінансованих Державною іпотечною установою, враховуючи, що неплатоспроможність позичальників настала з незалежних від них причин; створити компанію з управління активом (НБУ і банки), що на однакових прозорих фіксованих умовах викупить проблемну заборгованість комерційних банків; скоротити тимчасово термін розрахунку за ЗЕД з 90 до 45 днів (за винятком документарних операцій); дозволити банкам нада-

вати кредити без забезпечення у певному обсязі, а також при купівлі товарів національного виробництва; розпочинати рефінансування під цільові проекти лише після стабілізації ситуації (при стабільному зростанні депозитів на протязі трьох місяців) та при максимальному використанні інструменту державних гарантій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галасюк В.В. Способ учета эластичности спроса по цене при определении ликвидационной стоимости объектов / В.В. Галасюк // Вопросы оценки. – 2000. – № 4. – С. 44–48.
2. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: инструменты и методы оценки любых активов / А. Дамодаран ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 1341 с.
3. Зверьяков О.М. Система кредитного менеджменту та її вплив на антикризову стійкість банківських установ / О.М. Зверьяков // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 183–187.
4. Кузнецова Л.В. Кредитний менеджмент : [навч. посіб.] / Л.В. Кузнецова. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – 332 с.
5. Коваленко В.В. Кредитний менеджмент в системній організації ефективної кредитної діяльності банків / В.В. Коваленко // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 214–222.
6. Лагутін В.Д., Кредитування: теорія і практика : [навч. посіб.] / В.Д. Лагутін – К. : Знання, 2000. – 215 с.
7. Харрисон Г.С. Оценка недвижимости : [учеб. пособ.] / Г.С. Харрисон. – М. : Мособлупрполиграфиздат, 1994. – 230 с.
8. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
10. Васюренко О.В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О.В. Васюренко, В.Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1(115). – С. 170–177.
11. Лисинок О.В. Організація системи кредитного ризик-менеджменту в банку / О.В. Лисинок / Формування ринкової економіки. – 2011. – № 25. – С. 352–359.
12. Моніторинг залогов в банку. Агенство моніторинга залогового имущества [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amzi.ru/st2.php>.